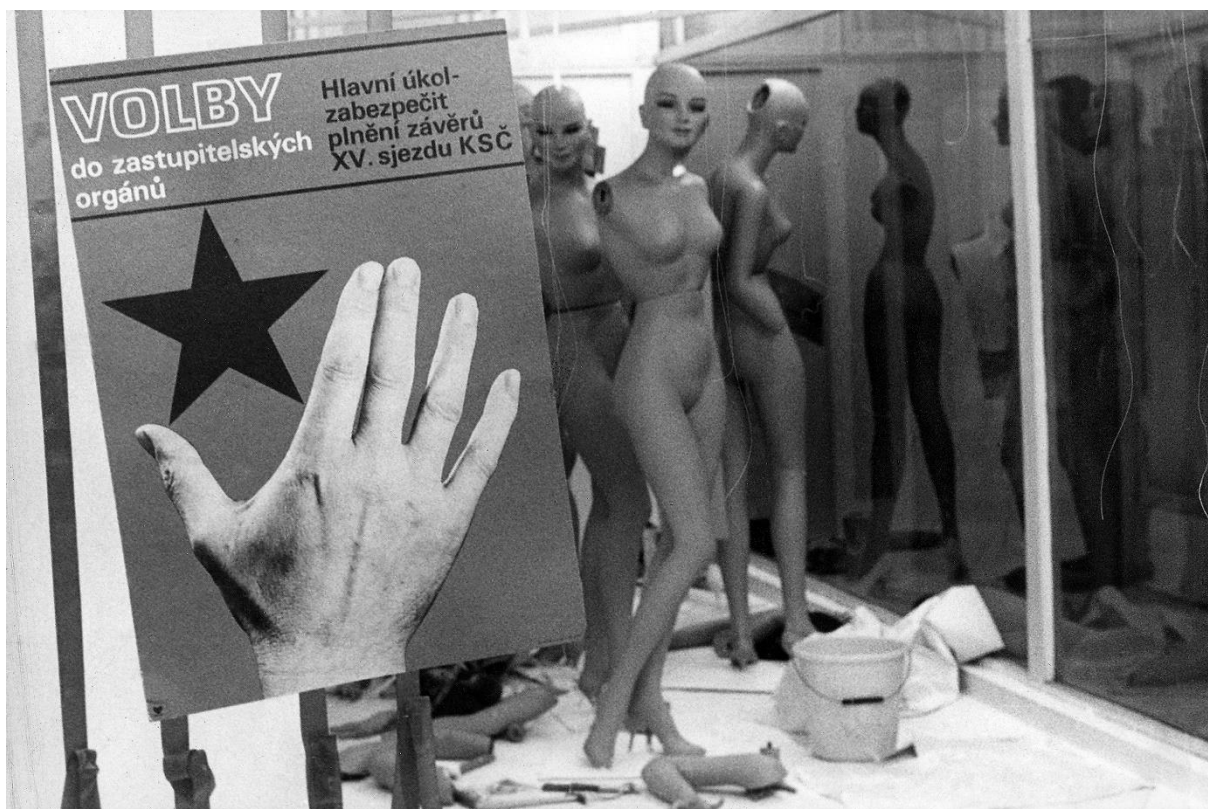

Jan Adamec
ČESKÉ VÝLOHY 70. A 80. LET
• 12. 2002 – 15. 1. 2003 •

Více o autorovi – výstavy r. 2000

České výlohy 70. a 80. let

Ve výloze obchodu mysliveckými potřebami ve městě jsem viděl kameninový hrnec se škvařeným sádlem, pytel mouky nahoře ohrnutý, dva menší s cukrem, několik prstenů snad a jednu brož, složené látky tam byly a ještě nějaké konzervy, také tam stál pan M. a na prsou měl ceduli „ jsem šmelinář a křeček“, díval se na ceduli.

Před výlohou stáli lidé.

/Petr Kabeš – Hosté se shromažďovali, ze sbírky Obehnán deštěm jako ostnatým z let 1969 – 1974/

Výlohy jsme zvyklí brát jako každodenní součást městského života a nevěnujeme jim zvláštní pozornost. Byly však vždy magickým světem samy o sobě. Můžeme tu pozorovat setkání dvou rozdílných obrazů. Jedním je stylizovaný prostor uvnitř, který více či méně zdařile vyjadřuje představu autora expozice. Druhým je pak odraz ve skle, který se zjevuje pozornému divákovi jako kouzlo nechtěného a mnohdy dodává pozorovanému obrazu další netušený plán. Konečně součástí tohoto plánu býváme i my sami.

Toho si všimlo mnoho fotografů již v předminulém a minulém století a po svém tyto obrazy uchopili. Za všechny jmenujme dva: *Eugène Atgeta* – francouzského fotografa, ke kterému se hlásili jako ke svému předchůdci surrealisté. Jeho fotografie pařížských výloh konce 19. století působí dodnes znepokojujícím dojmem bizarním seskupením předmětů, často nám již neznámého určení. Z českého prostředí pak malíře a fotografa *Jindřicha Štýrského*, tvořícího již přímo uvnitř surrealistického proudu ve 30. a 40. letech minulého století. Ten, bezesporu seznámený s prací E. Atgeta, komponoval své

fotografie výloh do surrealistických fotografických cyklů *Muž s klapkami na očích* nebo *Žabí muž*. Oba autoři čerpali z poetického obsahu, který se nabízel ve výlohách vetešnictví, optik a obchodů s protetickými pomůckami starého dobrého světa. Ten však již na sklonku života Jindřicha Štýrského pomalu začínala požírat monstra totalitních režimů. Nejprve po omezený čas fašistického, ale hlavně potom na dlouho komunistického.

Nástup komunistů byl od počátku provázen propagandou, které se nevyhnul nikdo a nic. Výlohy se staly pravým rájem pro ztvárnění představ ideologů nového režimu. Začalo to zcela přízračně tím, že se z výloh staly novodobé pranýře pro nepřátele režimu. Policie vypátrala „záškodníka“, zpravidla vyvlastněného živnostníka, jemuž se před krádeží oficiálně pojmenovanou znárodnění, podařilo zachránit něco ze svého majetku. Toho pak s „usvědčujícími důkazy“, kterými byl jeho dříve legálně nabytý majetek, vystavila ve výloze některého obchodu na hlavní třídě. Tam musel sedět s cedulí „jsem šmelinář a křeček“ poukazující na to, že bývalí živnostníci a boháči jsou ti, kdo hromadí a skrývají zásoby a majetek zatímco ostatní strádají nedostatkem. Staly se i případy, že se takto postižený člověk večer vrátil domů a do rána zemřel. Bezdůvodné zostuzení prostě neunesl.

Naštěstí tuto brutální praxi brzy vystřídal méně drastické metody propagandy. Plánovitě se ale ve všech výlohách musely objevovat propagandistické rekvizity bez ohledu na to, co se v obchodě prodávalo. Není možné se nezmínit o tragikomické události z roku 1953, kdy zemřeli vzápětí po sobě sovětský diktátor Stalin a československý komunistický prezident Gottwald. Ve všech výlohách se objevily černě orámované fotografie obou komunistických zločinců často v groteskním vztahu k vystavenému zboží. To zaznamenal ve svém fotografickém cyklu *Pražský deník* jiný český fotograf *Jan Lukas*.

Metoda komunistické propagandy se zdokonalovala a její obrazová podoba dostala dokonce svůj název – názorná agitace. Byly to především všudypřítomné nástěnky, transparenty a samozřejmě výlohy. Nic nebylo ponecháno náhodě. Školení aparátčící komunistů plánovali jaká výzdoba má ke které příležitosti být a pravidelně kontrolovali provedení. Nebylo možné se beztrestně vyhnout tomu, aby nějaká výloha zůstala nevyzdobena. Vedoucí obchodu za to byl osobně odpovědný. Později si mnohé socialistické podniky zřídily aranžovny a ty měly výzdobu výloh přímo v popisu práce. V aranžovnách našlo útočiště mnoho českých výtvarníků, kteří by museli jít pracovat do výroby, pokud zrovna netvořili v duchu socialistického realismu.

Aranže výloh padesátých let by znovu potěšily společnost dadaistů a surrealistů. Čas od času se proto staly námětem pro další fotografie, ale téměř bezvýhradně v ironizujících souvislostech, ze kterých by komunističtí ideologové neměli ani pramalou radost. Některé z těchto fotografií byly zveřejněny koncem šedesátých let, ale většinou až po roce 1989.

V šedesátých letech, v době liberalizace režimu, se aranžování výloh vrátilo ke svému původnímu určení – propagaci prodáváného zboží. S novou silou vstoupila ideologie do výloh v době normalizace po roce 1968. Znovu se vynořili iniciativní přísluhovači režimu a znovu se výlohy staly sledovaným propagandistickým artiklem, znovu bylo všechno pod dozorem komunistů. Všeobecná šed' a uniformita společnosti ale nedávala příliš prostoru ani aranžérům a také ideologický arzenál byl poměrně nudný. Obvykle se vystačilo s plakátem Lenina a heslem o sledování leninské cesty. V druhé

polovině sedmdesátých let měla stagnace ekonomiky za následek, že se nedostatkovým zbožím stalo skoro vše, co by někdo mohl potřebovat nebo měl vůbec zájem koupit. Ve výlohách uzenářství a potravin se často objevovaly už jen fotografie zboží doplněné tu a tam nějakou konzervou s nevábным obalem a ani obchody s oblečením na tom nebyly jinak. O to absurdnějším dojmem pak působily naaranžované výlohy doplněné nezbytnými ideologickými hesly. Dobové vysílání Svobodné Evropy pojmenovalo ČSSR přiléhavým jménem Absurdistán. A tento stav výlohy ilustrovaly víc než dokonale.

Na konci sedmdesátých let přišla do Prahy studentka fotografie ze Švýcarska *Iren Stehli*, pro kterou byly výlohy pražských obchodů naprostým zjevením z jiného světa. Rozeznala v nich neomylně znamení doby a začala je fotografovat. Vytvořila cyklus, který byl ukončen až v roce 1996 a završilo jej několik výstav a vydání knihy *Pražské výlohy 1978 – 1996*.

V roce 1976 jsem pořídil první snímek výlohy v Pardubicích i já. Při jedné večerní procházce jsem zůstal stát jako u vytržení před výlohou, která ještě nebyla dokončena, ale přesto nebylo možné ji minout bez povšimnutí. Byl v ní zavěšen plakát k volbám s patřičně stupidním sloganem. Za ním stály ve výloze neoblečené panny a ze stropu visely vlasce, takže scéna vypadala jako z loutkového divadla. Všechno bylo dokonale osvětleno a stačilo jen zmačknout spoušť. Od toho dne se staly výlohy mým novým fotografickým tématem. Cyklus výloh je vlastně spíš sbírkou. Každá fotografie byla svým způsobem úlovkem. Muselo se na ni trpělivě čekat, sledovat proměny a nakonec nejkrásnější exemplář nepropást. Některé z fotografií snad svědčí i o tom, že se v osmdesátých letech začal vracet humor a tvořivost. Čas od času se aranžérům podařilo vytvořit výlohu, která sice mohla být kouzlem nechtěného

a Štýrského surrealismem všedního dne, ale spíš jsem v pokušení si myslet, že nejzdařilejší z nich byly naaranžovány coby zkouška toho, jak daleko lze v absurditě zajít.

Jan Adamec

